

BIJLAGE – Onderbouwing prioriteiten JKP 2025-2029

INHOUD

1.	Ruimte om jong te zijn	1
2.	Goed in je vel	4
3.	Samenleven in solidariteit	7
4.	De weg naar volwassenheid	10

De 4 prioritaire thema's worden hieronder uitgediept en onderbouwd als JKP-prioriteit waarbij een analyse gegeven wordt op basis van de verzamelde input en de beschikbare data.

1. Ruimte om jong te zijn

In de aanbevelingen was 'fysieke ruimte om jong te zijn' een grote cluster met subthema's die aansloten bij het thema ruimte. Gezien de vele deelaspecten en het belang hiervan, wordt dit thema in deze nota opgedeeld in twee luiken: enerzijds het luik openbare ruimte, anderzijds het luik duurzaamheid/klimaat. Uiteraard zijn er tussen beide luiken veel verbindingen te leggen die versterkend kunnen werken.

a. Een leefbare, veilige openbare ruimte

Wanneer kinderen en jongeren hun buurt en omgeving op een veilige en gezonde manier kunnen ontdekken, heeft dit een positieve impact op hun mentale en fysieke gezondheid, en draagt het bij aan hun welzijn en ontwikkeling. De toegang tot aangelegde groenvoorzieningen en open ruimten voor kinderen moet in stand gehouden worden. Dit is in overeenstemming met het recht op vrije tijd, ontspanning en culturele activiteiten (art. 31 VRK). Het gebruik van de publieke ruimte door kinderen voor spel, ontspanning en culturele activiteit staat echter onder druk door de stijgende commercialisering en minder tolerantie. Vooral jongeren worden beschouwd als een bedreiging en vaak negatief geportretteerd.

De aanbeveling over veilige, bewegingsvriendelijke en inclusieve speel-, hang- en ontmoetingsruimte, en open, groene en verkoelende ruimte, wordt door de respondenten van de survey als prioritair naar voren geschoven. Ook kinderen en jongeren zelf vinden het thema 'publieke ruimte' en de inrichting ervan in het algemeen heel belangrijk ('t Is aan u!', 2023). Wanneer er in steden en gemeenten duidelijk wordt geïnvesteerd in aantrekkelijke pleinen en markten, en waarbij kinderen en jongeren betrokken worden, wordt dat door jongeren als positief ervaren. Ze willen openbare ruimte om tot rust te komen, elkaar te ontmoeten, te spelen, avontuur te beleven, te sporten, enzovoort. Groene ruimtes en recreatieve voorzieningen vergroten hun welzijn. Deze aanbeveling is vooral van essentieel belang voor kwetsbare doelgroepen, die in beperkte ruimtes wonen, zonder eigen tuin, in stedelijke en dichtbevolkte gebieden. Uit de omgevingsanalyse blijkt dat 62,5% geen eigen tuin heeft. In 2019 bevond 63% van de inwoners van het Vlaamse Gewest zich in de buurt van wijkgroen, wat wordt gedefinieerd als groene gebieden met minstens 10 hectare oppervlakte, gelegen binnen een

loopafstand van 800 meter en toegankelijk vanaf openbaar terrein. Het percentage inwoners dat zich in de buurt van wijkgroen bevindt, is sindsdien gedaald. In de omgevingsanalyse worden enkele aspecten aangehaald van de impact op kinderen en jongeren met beperkte (groene) ruimte: een beperking van fysieke activiteiten, een beperking van sociale interactie, een gebrek aan ruimte voor studie, ontspanning en rust en een toename van spanningen en stress. Toegang tot openbare ruimte en recreatieve voorzieningen moet dus altijd gewaarborgd worden, ook in crisissituaties, waarbij rekening gehouden moet worden met de diversiteit in woon- en leefsituaties. Het buitenspelen in de buurt gaat er bovendien al jaren enorm op achteruit, ook in dichtbevolkte, stedelijke gebieden, hoewel er in deze gebieden minder eigen tuinen zijn. Dit ligt vooral aan een samenspel van verschillende ruimtelijke en sociale factoren (Meire & Kind & Samenleving, 2020).

Openbare ruimte moet daarnaast ook veilig zijn op verschillende manieren. Kinderen en jongeren pleiten voor veilige fietsinfrastructuur, meer controle op aanranding op drukke plekken, minder straatintimidatie van meisjes en vrouwen of jongeren uit de LGBTQIA+ gemeenschap, (opnieuw) inzetten op straatverlichting ... Wat betreft verkeer, blijft het aantal fietsers dat betrokken is bij verkeersongevallen toenemen, ondanks de voortdurende daling van verkeersveiligheidsindicatoren in de afgelopen jaren (Statbel, 2023). De fiets is het meest gebruikte vervoermiddel voor schoolverplaatsingen: 31% van de personen gebruiken de fiets als hun hoofdvervoermiddel. Jongeren tussen 10 en 19 jaar zijn vaak slachtoffer van fietsongevallen (1.904 in 2022). Het aantal dodelijke slachtoffers in deze leeftijdsgroep lag in 2020 op 5 personen (Statbel, 2023). Autonome mobiliteit met de kindnorm als structureel uitgangspunt, verkeersveiligheid, meer fietspaden, meer verbindingen met het openbaar vervoer en inclusievere mobiliteit, zowel qua betaalbaarheid als qua toegankelijkheid, is de aanbeveling die als tweede prioritair naar voren geschoven wordt door de respondenten van de survey. Maar ook jongeren zelf benadrukken het belang van autonome mobiliteit, die niet enkel invloed heeft op hun vrijheid en sociale leven, maar ook op hun gezondheid. Jongeren leggen daarnaast de verbinding met de klimaatopwarming, het aantal auto's verminderen, meer speel- en fietsstraten, en een gelijke toegang tot duurzame mobiliteit. Jongeren zien rond mobiliteit dus zowel kansen op het vlak van klimaat, als van inclusie (zie '3.2.2 en een duurzame, klimaatadaptieve omgeving').

Uit de omgevingsanalyse blijkt ook een toename aan luchtvervuilende stoffen, voornamelijk door het wegvervoer. Dit heeft negatieve gevolgen voor de gezondheid van kinderen. Verder onderzoek is nodig, in het bijzonder de prevalentie van astma en ademhalingsziekten bij kinderen, is aangewezen (Slotbeschouwingen, 2019). Ten slotte willen jongeren ook inclusievere openbare ruimte door onder andere meer openbare toiletten en meer rolstoeltoegankelijke publieke ruimte.

De doelgroepen meisjes, kinderen en jongeren met een migratieachtergrond, in kansarmoede en heel jonge kinderen worden aangehaald als belangrijke doelgroepen in functie van dit thema door de respondenten van de survey. Niettemin is deze aanbeveling van belang voor alle kinderen en jongeren.

Wat betreft wonen, werd de volgende aanbeveling geformuleerd: *Zorg voor kwalitatieve, veilige en gezonde huisvesting voor kinderen en jongeren, in het bijzonder voor kinderen en jongeren in kansarmoede en in dak- of thuisloosheid. Zet in op preventieve maatregelen en oplossingen op maat die huisvesting en begeleiding combineren, en ontwikkel een specifieke aanpak voor de transitie naar volwassenheid.* Het participatietraject en de survey tonen aan dat deze aanbeveling absoluut prioritair is. Dit thema wordt prioritair opgenomen binnen het thema 'samenleven in solidariteit'.

Wat betreft jeugd(werk)infrastructuur, werd de volgende aanbeveling geformuleerd: *Investeer in kind- en jeugdvriendelijke infrastructuur op maat van alle kinderen en jongeren. Bouw een model voor de regie rond gedeeld ruimtegebruik, langdurige leegstand en het openstellen van ruimte.* Hoewel de aanbeveling belangrijk is en blijft, wat bevestigd wordt door onderzoek en het participatietraject, is dit

een thema dat uitgebreid opgenomen is in de beleidsnota Jeugd. Het JKP kan kansen bieden om hier nog meer in te investeren en verbindingen te zoeken met andere beleidsdomeinen, maar via het regulier beleid kan hier ook al aan tegemoet gekomen worden.

Concluderend kan het belang van kwalitatieve openbare ruimte waar kinderen en jongeren mogen, willen en kunnen zijn niet onderschat worden. Het is daarbij van belang dat de noden van kinderen en jongeren meegenomen worden. Een veilige, gezonde, bewegingsvriendelijke en groene leefomgeving is cruciaal voor het fysiek en mentaal welzijn van alle kinderen en jongeren, met een specifieke focus op kinderen en jongeren in kwetsbare situaties en met beperkte ruimte. Samenwerking tussen beleidsdomeinen is hiervoor noodzakelijk maar ook de doorstroom naar het lokale niveau is van cruciaal belang. Het thema 'een leefbare, veilige omgeving' heeft duidelijke link met 'een duurzame, klimaatadaptieve omgeving', 'veilig opgroeien', en met 'vrije tijd op maat'.

b. Een duurzame leefomgeving

Niet alleen de publieke ruimte, maar ook klimaatopwarming en de gevolgen daarvan houden jongeren bezig ('t Is aan u!', 2023). De klimaatcrisis, de achteruitgang van de biodiversiteit en de alomtegenwoordige vervuiling vormen wereldwijd een urgente en systematische bedreiging van kinderrechten. Het Kinderrechtencomité erkent het recht van kinderen op een schone, gezonde en duurzame leefomgeving, wat het afleidt uit al door het Kinderrechtenverdrag gewaarborgde rechten, zoals het recht op leven (art. 6 VRK), gezondheid (art. 24 VRK) en onderwijs (art. 28 VRK).

Niet alleen moeten er onmiddellijk acties genomen worden voor de kinderen die op dit moment op aarde zijn, ook de kinderen van toekomstige generaties hebben recht op 'leven'. Beslissingen over het milieu hebben over het algemeen een grote impact op kinderen. Vooral jonge kinderen ervaren risico's bij milieurisico's. Blootstelling aan toxische stoffen heeft bijvoorbeeld vaak een grote impact (Algemene commentaar nr. 26, 2023). Het belang van het kind moet dan ook een eerste overweging vormen bij deze beslissingen (Algemene commentaar nr. 26, 2023).

Klimaatverandering houdt één van de grootste risico's in voor de gezondheid van kinderen en versterkt ongelijkheden in gezondheid(zorg) (Algemene commentaar nr. 14, 2013). Daarnaast groeit de bezorgdheid van jongeren over het klimaat. Het memorandum van de Vlaamse Jeugdraad geeft aan dat 84% van de kinderen en jongeren bezorgd is over het klimaat, hoewel ze nog steeds geloven dat de klimaatcrisis opgelost kan worden. De klimaatcrisis heeft een voelbare impact op hun leven en toekomst, en er klinkt dan ook een heldere oproep om kinderen en jongeren meer en beter te betrekken bij klimaatbeleid. Jongeren ondernemen vaak zelf actie om hun voetafdruk te verkleinen maar kijken zeker ook naar bedrijven, politici en wereldleiders om hun verantwoordelijkheid te nemen.

Een belangrijk aspect hierbij is ook klimaatrechtvaardigheid. Jongeren uiten de behoefte aan meer diversiteit in meningen over klimaatverandering en benadrukken dat de stemmen van slachtoffers van klimaatverandering meer aandacht van politici moeten krijgen. Ook steunt een aanzienlijk deel van de jongeren het idee om klimaatvluchtelingen op te vangen. Een duurzame, groene omgeving is cruciaal voor (jonge) kinderen om gezond op te groeien, een vervuilde omgeving heeft namelijk levenslange impact op kinderen, ze zijn een kwetsbare groep gezien ze zich nog volop in hun ontwikkelingsfase bevinden. Bovendien zijn het de meest kwetsbare groepen die het meeste impact voelen en vaker getroffen worden door gevolgen van de klimaatverandering. Klimaatrechtvaardigheid is een aspect dat nog niet expliciet opgenomen was in de aanbevelingen maar door jongeren en experts als belangrijk wordt aangegeven.

De aanbeveling rond duurzame ontwikkeling en klimaat- en milieueducatie is binnen het brede thema 'ruimte om jong te zijn' minder aangeraakt door respondenten van de survey maar komt overduidelijk naar boven als belangrijk voor kinderen en jongeren zelf. Het belang van het thema kan niet onderschat

worden, en het betrekken van kinderen en jongeren bij dit beleid is dan ook cruciaal. In de verslaggeving rond de klimaatmarsen worden jongeren voorgesteld als een homogene groep geëngageerden die zich allemaal willen inzetten voor het klimaat. De grootste verschillen doen zich echter voor naar gender en de (laatst) gevolgde onderwijsvorm. Meisjes scoren gevoelig hoger op beide uitkomsten dan jongens. Oudere jongeren scoren hoger op de klimaatovertuigingen en -intenties. Klimaatattitudes zijn ook sociaaleconomisch verankerd. De bezorgdheid over het klimaat en het geloof in de rol van individuele inspanningen zijn hoger onder jongeren die thuis gemakkelijker rondkomen, met ouders die een hoger diploma hebben en zonder buitenlandse achtergrond. De grootste verschillen zien we voor de (laatst) gevolgde onderwijsvorm waarbij er een aanzienlijke kloof bestaat tussen de jongeren uit de doorstroomgerichte onderwijsvormen (meer bezorgd) en de jongeren die een arbeidsmarktgerichte opleiding volg(d)en (minder bezorgd) (Spruyt et al., 2024). Vanuit een kinderrechtenperspectief wordt aangeraden bewustzijn over milieu, gezondheid en klimaatverandering van kinderen te versterken, via het onderwijs (Slotbeschouwingen, 2019). De toegang tot informatie is cruciaal om de klimaatcrisis en de effecten op kinderrechten te begrijpen (Algemene commentaar nr. 26, 2023). Het recht op onderwijs dat bewustzijn creëert voor natuurrampen en milieurisico's, moet gehandhaafd worden (Raad van Europa, 2022).

Educatie rond dit thema is aangewezen, maar ook een duurzame omgeving, waarbij verbindingen te leggen zijn met openbare ruimte. Klimaatadaptieve en duurzame oplossingen kunnen tegelijkertijd een oplossing bieden voor sociale en ruimtelijke uitdagingen.

2. Goed in je vel

Kinderen en jongeren hebben recht op de hoogst mogelijke graad van gezondheid en op toegang tot gezondheidszorg en medische voorzieningen (art. 24 VRK). De gezondheid van kinderen dient benaderd te worden vanuit een kinderrechtenperspectief met aandacht voor verschillende factoren, zoals leeftijd, geslacht, sociaaleconomische status en andere. Kinderen hebben ook het recht om gehoord te worden bij alle aspecten van gezondheidszorg (Raad van Europa, 2022).

Ook wat betreft mentaal welbevinden hebben kinderen en jongeren recht op de hoogst mogelijke graad van gezondheid en op toegang tot gezondheidszorg en medische voorzieningen (art. 24 VRK). Het Kinderrechtencomité uitte zich bezorgd over het groeiende aantal kinderen en jongeren met psychische problemen, zoals stress, en over de hoge prevalentie van zelfdoding bij kinderen en jongeren. Uit de omgevingsanalyse blijkt dat er momenteel nog niet voldoende onderzoek gebeurt naar de oorzaken en de prevalentie van stress, zelfdoding en aandachtstekortstoornissen (Slotbeschouwingen, 2019). Kinderen en jongeren zouden geïdentificeerd moeten worden als een prioritaire doelgroep in de mentale gezondheidsstrategieën van staten en er moeten netwerken uitgebouwd worden met families, scholen, jeugd en andere belanghebbenden en instellingen betrokken in de mentale gezondheid van kinderen (Europese Commissie, 2021).

Daarom is het belangrijk om de toegang tot kwalitatieve geestelijke gezondheidszorg voor alle kinderen en jongeren uit te breiden. Dit zowel door maatregelen te nemen om de wachttijden voor kinderen en jongeren die hulp nodig hebben te verkorten als door sterke oplossingen te realiseren in de jeugdhulp en brede hulpverlening, zowel op korte als lange termijn. Maar ook door binnen de leefwereld van kinderen en jongeren laagdrempelige plekken te creëren die hen echt bereiken, waar ze elkaar kunnen vinden en die verbonden zijn met de hulpverlening. Om deze plekken optimaal op de doelgroep af te stemmen, is het belangrijk om de stem van kinderen en jongeren een waardevolle plaats in het besluitvormingsproces te geven.

Uit de omgevingsanalyse komt eveneens naar voren dat de coronapandemie een enorme impact heeft gehad op het fysiek en mentaal welbevinden van kinderen en jongeren. Hiervan zijn de gevolgen vandaag nog steeds te merken. Daarnaast ervaren kinderen en jongeren in de hedendaagse maatschappij een pak meer stress, angst, eenzaamheid en prestatiedruk dan vroeger. Investeren in een breed scala van preventieve en *outreaching* programma's die gezonde copingmechanismen bevorderen en (psychische) veerkracht bij kinderen en jongeren versterken, is noodzakelijk. Uit de survey vernemen we dat het belangrijk geacht wordt om de verantwoordelijkheid niet enkel bij kinderen en jongeren zelf te leggen maar om ook voldoende aandacht te besteden aan de factoren in de maatschappij die deze mentale spanning veroorzaken en uit te zoeken hoe hierop kan ingegrepen worden. Een beleid dat focust op structurele preventie is aangeraden.

Daarnaast toont de omgevingsanalyse dat jongeren die een slechter mentaal welbevinden rapporteren vaker jongeren in een maatschappelijk kwetsbare positie zijn. Verder is het eerder onduidelijk hoe het met het welbevinden gesteld is van kwetsbare jongeren. In Vlaanderen gebeurt er bijvoorbeeld momenteel weinig onderzoek naar het welbevinden van LGBTQIA+ personen of de mogelijke variaties in welbevinden binnen de LGBTQIA+ gemeenschap (çavaria, 2020). Ook over het welzijn van minderjarige jongeren met een migratieachtergrond is weinig andere informatie te vinden.

Verder lezen we in de omgevingsanalyse dat ook zelfbeschadigend gedrag toenam sinds 2018. Het percentage jongeren dat aangaf minstens eenmaal opzettelijk te veel pillen geslikt te hebben of zichzelf op een andere manier probeerde te beschadigen, bedroeg 18,8% in 2022. Het percentage meisjes dat rapporteerde minstens eenmaal zelfbeschadigend gedrag gesteld te hebben, bedroeg 27,0%. Dit percentage was hoger dan bij de jongens (10,5%). In 2018 bedroegen deze cijfers 14,5% voor alle jongeren, 8% voor de jongens en 20,8% voor de meisjes (HBSC, 2022b). Inzetten op de preventie van zelfdoding onder jongeren en op een multidisciplinaire aanpak van suïcidale gedachten en gedrag bij jongeren en hun omgeving is dus aan te bevelen.

Inzetten op mentaal welbevinden vertrekt idealiter vanuit een brede visie op gezondheidsbevordering. De resultaten van de survey bevestigen dat velen dit als een transversale uitdaging over beleids- (en levens)domeinen heen zien. Afstemming met onderwijs en leeftijdsspecifiek rond mentaal welbevinden werken op school wordt hierbij belangrijk bevonden. Sensitiviteitstraining is niet enkel nuttig (en noodzakelijk) voor jeugdwerkers, maar ook voor leerkrachten. Deelnemers aan het participatietraject vinden dat er meer kruisbestuiving zou moeten zijn binnen jeugdwerk en onderwijs. De survey bevestigt ook het belang van blijvend in te zetten op laagdrempelige plekken waar kinderen en jongeren elkaar op een veilige manier kunnen ontmoeten. Waar ze leeftijdsadequaat en met leeftijdsgenoten kunnen samenkomen, spelen, experimenteren en groeien. Dit wil dus zeggen voldoende vrije tijd creëren op scholen, sportclubs en jeugdbewegingen. Ook OverKop speelt hierin een belangrijke rol: een plaats waar ontmoeting en hulpverlening samenkomen en waar een brug gemaakt kan worden naar het jeugdwerk, zonder hen als hulpverleners te beschouwen.

Inzetten op weerbaarheid betekent ook ervoor zorgen dat jongeren plek krijgen om zich (digitaal) weerbaar te maken. Dit kan in jeugdwerk, maar ook op vele andere plekken. Dit zou een structureel aandachtspunt moeten zijn waarbij er ingezet wordt op het delen en versterken van kennis van actoren in de context van jongeren (ouders, leerkrachten, jeugdwerkers, etc.). Het Vlaams netwerk Kies Kleur tegen Pesten speelt hierbij een belangrijke rol door het pestprobleem bij kinderen en jongeren te helpen voorkomen en terug te dringen, vertrekkend vanuit een preventiebenadering. Het netwerk richt haar aandacht naar verschillende levens- (en beleids)domeinen en gaat hiervoor strategische bondgenootschappen aan.

Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit. Integriteit is een breed begrip. Daarom wordt het binnen het jeugdwerk opgedeeld in vier subthema's: seksueel grensoverschrijdend gedrag, (cyber)pesten, agressie en discriminatie. Het is een thema dat aanwezig is in verschillende sectoren en waar iedereen een steentje moet aan bijdragen. Een

geïntegreerd integriteitsbeleid is dan ook van belang. Zowel preventie (voorkomen van grensoverschrijdende zaken bij risicovolle situaties) als reactiebeleid (goed kunnen reageren bij een integriteitsschending) zijn hierbij essentieel. Daarom is het belangrijk om in te zetten op vorming over integriteit, seksueel grensoverschrijdend gedrag, (cyber)pesten, complexe trauma's en maatschappelijke en culturele stigma's bij begeleiders van kinderen en jongeren. Dit kunnen jeugdwerkers zijn maar ook leerkrachten en andere actoren die een rol spelen in de leefwereld van kinderen en jongeren. Op deze manier kunnen ook zij sneller ingrijpen, doorverwijzen, etc.

Uit de omgevingsanalyse leiden we af dat 1 op 5 Vlaamse jongeren in 2022 aangaf de voorbije maanden gepest te zijn. Bijna 1 op 8 was het slachtoffer van cyberpesten. Dit probleem is het grootste bij de 11- tot 12-jarigen: daar geeft 1 op 3 aan gepest te zijn in de voorbije maanden. De cijfers met betrekking tot pesten zijn gestegen sinds 2018. Vooral de prevalentie van cyberpesten neemt toe (van 7,7% in 2018 naar 12,3% in 2022) (HBSC, 2023).

Aangezien het sociale leven van kinderen en jongeren zich ook grotendeels online afspeelt, is extra aandacht voor de gevaren en risico's die ze in de digitale wereld kunnen tegenkomen aan de orde. Zowel uit de survey als de participatiemomenten kwam de problematiek van cyberpesten en digitaal welzijn naar voren. Het recht op deconnectie werd in het participatietraject ook naar voren geschoven. Respondenten vinden dat dit recht ook voor kinderen en jongeren geldt en bewaakt zou moeten worden in onderwijs en vrije tijd. Naast de risico's die de algoritmes, *fake news*, etc. voor jongeren met zich meebrengen, is de digitale wereld ook een bron van onzekerheid en vergelijking waarbij jongeren zich met bepaalde ideaalbeelden gaan vergelijken en zich daardoor, al dan niet bewust, laten beïnvloeden.

Er stellen zich tal van uitdagingen op het vlak van veerkracht en weerbaarheid van kinderen en jongeren. Binnen het thema van gezondheid en mentaal welbevinden enerzijds, maar anderzijds ook een veelvoud aan mogelijkheden om impact te genereren en het verschil te maken in het leven van kinderen en jongeren. Er hebben al veel goede initiatieven en projecten het levenslicht gezien maar met de snelheid en onvoorspelbaarheid van de hedendaagse maatschappelijke ontwikkelingen is er nog veel werk voor de boeg. Er kan duidelijk geconcludeerd worden dat er een gedeelde bezorgdheid en bewustwording is van het belang en de urgentie om in te zetten op de veerkracht en weerbaarheid van alle kinderen en jongeren.

3. Samenleven in solidariteit

Onze omgevingsanalyse toont een wereld die steeds complexer lijkt te worden. Hoewel kinderen universele basisbehoeften hebben, hangt de uitdrukking van die behoeften af van een breed scala aan persoonlijke, fysieke, sociale en culturele aspecten. Kinderen en jongeren zijn zeker geen homogene groep. In het Vlaamse Gewest zijn 39,5% van de minderjarigen van buitenlandse herkomst. In 2022 hadden 30,7% van de kinderen die in het Vlaamse Gewest werden geboren, een andere moedertaal dan het Nederlands. Steeds meer jonge mensen stellen binaire gendercategorieën in vraag, en de LGBTQIA+ gemeenschap wordt zichtbaarder. Daarnaast komen meisjes en vrouwen steeds meer op gelijke voet met jongens en mannen te staan. Deze superdiversiteit is een enorme troef voor een samenleving, zo lang er ook voldoende gelijkwaardigheid, sociale cohesie en verbinding is over de verschillende sociale breuklijnen. Het recht van het kind om de eigen identiteit te behouden, de eigen cultuur en godsdienst te beleven en de eigen taal te gebruiken, wordt gegarandeerd door het Kinderrechtenverdrag (art. 8 VRK en art. 30 VRK). Ook het recht op vrije tijd (art. 31 VRK) zou voor alle kinderen en jongeren gegarandeerd moeten zijn, maar in de praktijk wordt dit in Vlaanderen nog steeds niet volledig gerealiseerd. Net zoals het recht op leven en ontwikkeling (art. 6 VRK). Het is belangrijk dat elk kind en elke jongere een gelijkwaardige plaats kan innemen in onze samenleving. Werken aan een inclusieve, solidaire maatschappij is dan ook het doel van deze prioriteit.

Binnen een diverse groep kinderen en jongeren blijft ongelijkheid een uitdaging in Vlaanderen. 12% van de kinderen in Vlaanderen wordt geboren in kansarmoede. De basistoegankelijkheid van kwaliteitsvolle huisvesting, onderwijs, vrije tijd, en gezondheidszorg is voor bepaalde doelgroepen onvoldoende. Voor de respondenten van de survey zijn kinderen en jongeren in kansarmoede de belangrijkste doelgroep binnen dit thema. Vlak daarna komt de doelgroep van dak- en thuisloze kinderen en jongeren. Roma-jongeren worden ook expliciet benoemd. Ook de rechten van elke jonge inwoner van Vlaanderen met speciale aandacht voor nieuwkomers, staan nog steeds onder druk. In de bevraging 'tis aan u!¹ (2023) pleiten kinderen en jongeren voor een inclusievere samenleving met meer gelijkheid. De aanbeveling om kansarmoede beter aan te pakken wordt als belangrijkste element aangehaald binnen dit thema door de respondenten van de survey.

Op basis van de survey en het participatietraject is een veilige en gezonde huisvesting een grote uitdaging. Kinderen hebben recht op adequate huisvesting (art. 27 VRK). De nadruk ligt hier op dak- en thuisloze kinderen en jongeren. Het leven op straat houdt een ernstige bedreiging in van kinderrechten, zoals het recht op leven en ontwikkeling (art. 6 VRK). Kinderen die overleven op straat zijn vaak onzichtbaar in het beleid (Algemene commentaar nr. 21, 2017b). Verontrustend is het aantal dakloze kinderen en jongeren dat stijgt. Uit onderzoek blijkt dat de groep van jongvolwassenen (18-25 jaar) bijna een op de vijf dakloze volwassenen vertegenwoordigt. Deze jongvolwassenen hebben specifieke kenmerken, waaronder een hoger percentage vrouwen en een groter aantal dat een leefloon ontvangt. Maar niet alleen jongeren zonder thuis zien uitdagingen in een kwaliteitsvolle huisvesting. In 2019 had bijna vijf procent van de gezinnen met kinderen in België problemen om hun huis te verwarmen en voor gezinnen in armoede is dit percentage zelfs drie keer zo hoog (Netwerk tegen armoede, 2022, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, 2022). In de JOP-monitor 2023 geeft 10% van de 12- tot 25-jarigen aan, dat het hun gezin niet lukt om hun huis of appartement voldoende te verwarmen (Bradt, 2024).

Met een score van 71,4 op de gendergelijkheidsindex van de EU, scoort België dan wel bovengemiddeld, het is opmerkelijk dat België sinds 2010 vier plaatsen is gezakt in deze ranglijst (Europees Instituut voor Gendergelijkheid, 2020). Ook blijkt uit de omgevingsanalyse dat genderongelijkheid drastisch toeneemt tijdens de adolescentie. Uit de omgevingsanalyse blijkt dat 22% van de jongeren zich het afgelopen jaar gediscrimineerd voelde. Dit percentage is hoger in de grootsteden. In de JOP-postmonitor 5 (2023) geven jongeren het vaakst aan, dat ze gediscrimineerd werden op basis van geslacht, gender of genderidentiteit (30,1%), gevolgd door leeftijd (19,4%) en culturele of etnische afkomst (18,9%). Voor jongeren in grootstedelijke context is dit culturele of etnische afkomst (32,1%), geloof (25,4%) en geslacht, gender en genderidentiteit (19,8%) (JOP, 2024). Kinderen en jongeren met een migratieachtergrond worden door de experts aangeduid als belangrijke doelgroep binnen dit thema. Inzetten op antidiscriminatiebeleid en maatregelen zodat alle kinderen en jongeren gelijkwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving, maar ook het ontwikkelen van inclusieve sensitiviteitstrainingen voor professionals en vrijwilligers scoort hoog bij de respondenten die de survey invulden.

De ongelijkheden die spelen in andere domeinen zetten zich door in de vrije tijd van deze doelgroepen: Kinderen en jongeren in kansarmoede zijn volgens de respondenten van de survey de meest urgente doelgroep wanneer het gaat over inclusieve vrijetijdsbesteding, hoewel ook kinderen en jongeren met een handicap, kinderen en jongeren met een migratieachtergrond en dak- en thuisloze kinderen vaak werden aangeduid. Ook kinderen en jongeren in de (gesloten en residentiële) jeugdhulp en jonge mantelzorgers hebben minder toegang tot vrije tijd. Dat geldt zeker ook voor dak- en thuisloze jongeren. Ook het kruispunt meisjes en migratieachtergrond stelt een uitdaging voor

¹ 't Is aan u! is een project van De Ambrassade en heel wat partners, gefinancierd door het Agentschap Binnenlands Bestuur. In 2023 werd een bevraging gedaan bij 528 kinderen en jongeren uit de leeftijdsgroep van 10 tot 30 jaar waarin gevraagd werd naar wat hen bezighoudt. De bevragingen deelden verhalen over hun dagelijkse leven, vertelden hoe ze naar de wereld kijken en formuleerden wensen en dromen van over hoe ze hun leefomgeving en ruimere leefwereld zouden veranderen. In de omgevingsanalyse wordt op verschillende plekken gerefereerd aan de 't Is aan u!-bevraging. Het volledige rapport kan [hier](#) nagelezen worden.

vrijtijdsactiviteiten. Wanneer het aankomt op drempels binnen deze vrije tijd, wordt vooral de financiële drempel aangehaald door de respondenten in de survey en de participanten uit het participatietraject. Het financiële aspect vormt niet enkel een probleem voor (mogelijke) participanten, maar ook voor organisatoren, zo blijkt uit de survey.

De superdiversiteit aan identiteiten stelt nog een uitdaging. Migratie, oorlogen, klimaatopwarming, religie en genderidentiteit: steeds meer thema's leiden tot verhitte discussies en ver uiteenlopende standpunten. Polarisation ontstaat meestal op breuklijnen tussen groepen van mensen, zoals socio-economische situatie, platteland vs. stad, jong vs. oud, jongen vs. meisje, en etnische achtergrond. De belangen van verschillende groepen staan soms lijnrecht tegenover elkaar. Dit kan leiden tot steeds vijandigere attitudes naar de andere groep. Een natuurlijk gevolg hiervan is dat een genuanceerde analyse van uitdagingen, een constructieve dialoog en het komen tot een consensus bij het samenleven onder steeds meer spanning komen te staan. De groeiende verspreiding van desinformatie en het ontstaan van *Echo chambers* versterkt dit fenomeen.

Het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding en het Horizontaal Integratie- en Gelijkekansenbeleidsplan zetten sterk in op basisvoorzieningen voor kinderen en jongeren in kansarmoede. Voor dit JKP ligt dan ook de focus binnen het thema 'samenleven in solidariteit' op het verbinden van jongeren over verschillende sociale breuklijnen enerzijds en het bevorderen van een meer inclusieve samenleving anderzijds. De urgente nood om in te zetten op verbinding wordt duidelijk uit de omgevingsanalyse en wordt bevestigd door vele stemmen in het participatietraject, inclusief door de jongeren zelf. Het JKP kan de inspanningen in de beleidsdomeinen integratie en inburgering, gelijke kansen, wonen en armoedebestrijding, kracht bijzetten voor de kwetsbare doelgroep van kinderen en jongeren en waar nodig aanvullen met innovatieve projecten.

Een inclusievere vrije tijd is een belangrijk instrument voor deze doelstellingen: Ongelijke vrijetijdskansen voor kinderen en jongeren in kwetsbare situaties beperken hun kansen op sociale integratie, persoonlijke ontwikkeling en welzijn. Het verder investeren in de ontwikkeling van diverse en toegankelijke vrijetijdsmogelijkheden voor alle kinderen en jongeren kan deze ongelijkheden verkleinen en bijdragen aan een inclusieve samenleving. Brugfiguren kunnen hier een rol in spelen. Daarnaast is ook samenwerking tussen verschillende domeinen en niveaus essentieel zodat effectief vertrokken kan worden vanuit het kind en de jongere zelf met co-creatie als belangrijke randvoorwaarde. Samenwerking moet verder gestimuleerd worden om een geïntegreerd en breed aanbod van vrijetijdsactiviteiten te bieden.

Het is aangetoond dat toxische vormen van polarisatie kunnen worden teruggedrongen door ontmoeting. Wanneer mensen zich meer verbonden voelen met elkaar, zijn ze ook minder vatbaar voor hokjes-denken. Het Departement CJM neemt een unieke positie in het maatschappelijk veld in. Ze verbinden zowel het sociaal-culturele veld, de jeugdwerksector en belangrijke media-omroepen. De verbindende kracht van cultuur werd meermaals aangetoond. Dit kan bijvoorbeeld leiden tot intergenerationele dialoogtrajecten, of projecten die methodieken rond het innemen van verschillende perspectieven ontwikkelen. Hier mag het lokale beleid een grote rol spelen wordt aangegeven in de survey. Ook het inzetten op positieve beeldvorming van kinderen en jongeren over de verschillende beleidsdomeinen kan hier een plek krijgen, volgens de experts. Daarnaast kan nog meer worden ingezet op het antidiscriminatiebeleid, en geïntegreerd beleid dat de rechten voor minderjarige nieuwkomers en niet-begeleide minderjarige vluchtelingen in hun gehele traject respecteert. Ook wordt de doelgroep van kinderen en jongeren met handicap te vaak over het hoofd gezien in dit soort projecten.

Ook zijn sensitiviteitstrainingen voor professionals in het jeugdwerk en in de culturele sector, online en offline een mogelijkheid. Om tegengewicht te bieden tegen *fake news* en *echo chambers* die de

solidariteit kunnen bedreigen, zetten we mediageletterdheid in, een thema dat in het voorgaande JKP mooie samenwerkingen opleverde.

4. De weg naar volwassenheid

De weg naar volwassenheid verloopt niet voor iedere jongere in Vlaanderen en Brussel even vlot. De overgang van minderjarigheid naar meerderjarigheid brengt heel wat unieke uitdagingen met zich mee: jongeren dienen o.m. een studiekeuze te maken, willen formeel of informeel hun vaardigheden, creativiteit en ondernemerszin ontwikkelen, gaan op zoek naar werk, hebben kwalitatieve huisvesting nodig, en groeien verder in hun zelfstandigheid en verantwoordelijkheid in het leven. Ondanks de vele snijpunten tussen beleidsdomeinen, is dit een leeftijdsfase die in het beleid nog vaak onderbelicht blijft.

Uit de omgevingsanalyse komt doorheen de verschillende thema's de nood aan een sterk beleid naar voren dat de uitdagingen en kansen van deze levensfase erkent. Jongeren hebben nood aan passende ondersteuning die de overgang tussen minder- en meerderjarigheid verzacht op meerdere domeinen. De basis hiervoor wordt gelegd in de kindertijd, en niet louter vanaf 18 jaar. De omgevingsanalyse en de survey benadrukken dat er in het bijzonder moet ingezet worden op de extra complexiteit van structurele en persoonlijke drempels voor kinderen en jongeren die zich in een maatschappelijk kwetsbare positie bevinden. Dan gaat het voornamelijk om kinderen en jongeren in kansarmoede, met een migratieachtergrond, dak- en thuisloze kinderen en jongeren, kinderen en jongeren met een handicap, maar ook kinderen en jongeren in de jeugdhulp.

Het verminderen van sociale ongelijkheid en het creëren van toegang tot kwalitatieve leerkansen voor alle kinderen, ongeacht hun achtergrond of financiële draagkracht, door te investeren in formele en informele educatie, komt als meest urgente aanbeveling uit de bus. Educatie dient breed te gaan en kinderen en jongeren voor te bereiden op het leven. Het gaat om algemene ontwikkeling, zelfontplooiing en veerkracht versterken, en staat niet louter in functie van arbeid. Er moet vertrokken worden vanuit het perspectief van kinderen en jongeren, hun waarden, persoonlijkheid, talenten en interesses, zonder daarbij de aanpak van structurele drempels uit het oog te verliezen.

Ook de transitie van schoolbanken naar de professionele wereld is een grote stap, in het bijzonder voor kortgeschoolde jongeren. Voor schoolverlaters en jongeren die schoolmoe zijn, moet een vangnet gebouwd worden. Daarnaast wordt aandacht gevraagd voor de ondersteuning van NEET-jongeren (*not in education, employment or training*). Zij ervaren specifieke drempels tot onderwijs en werk, en dat is zeker het geval voor jongeren met een handicap, ziekte of aandoening, en voor jongeren van buitenlandse herkomst. Meer jongens en mannen verlaten vroegtijdig de school, volgen geen opleiding of hebben geen werk. Het beleid dient de deelname van deze doelgroepen aan onderwijs of opleiding en/of de arbeidsmarkt te stimuleren.

De aanbeveling om te investeren in duurzame banen en loopbanen voor jongeren en om ondernemerschap en talent- en competentieontwikkeling te ondersteunen, komt als minst prioritair uit de survey. Er wordt gewezen op de nood aan stabiliteit op korte en lange termijn voor jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie, vooraleer zij zich kunnen engageren. Ook het waarderen door beleid van andere vormen van werk, zoals mantelzorg en vrijwillig engagement, wordt meer urgent ingeschat.

Ook binnen het thema 'de weg naar volwassenheid' liggen de noden vooral in het creëren van gelijke kansen (tot onderwijs, werk, algemene ontplooiing en leerkansen, huisvesting,...) en het wegwerken van drempels voor kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties. Er worden specifieke maatregelen gevraagd voor kortgeschoolde jongeren, NEET-jongeren, jongeren die schoolmoe zijn, een handicap of aandoening hebben, of van buitenlandse herkomst zijn.